

Racionálás és várólisták Nagy-Britanniában – elemzés német nézőpontból

■ Dr. Frank Schulze Ehring

1. Az egészségügyi rendszer Nagy-Britanniában

A brit egészségügyi rendszer a jóléti állam elvén alapul. Ennek alapja az 1948-ban létrehozott, állami tulajdonban levő National Health Service (NHS). Az NHS szolgáltatásainak igénybevétele az egész brit lakosság számára többnyire ingyenes. Jövedelmétől és állampolgárságától függetlenül mindenki, aki állandó lakóhellyel rendelkezik Nagy-Britanniában, ingyenesen veheti igénybe az NHS szolgáltatásait. Ezek közé tartoznak: az általános és szakorvosi ellátások, az ambuláns és fekvőbeteg ellátás, a fogászati és szemészeti ellátások, akárcsak az ápolási otthonokban való elhelyezés, a rehabilitáció és a gyógyyszerellátás.

A rendszer finanszírozása

2002-ben az NHS költségvetésének 83%-át általános adókból finanszírozták. További 13%-ot indirekt járulék formájában a National Insurance Fund-ból származó jövedelemarányos társadalombiztosítási járulékokból fedeztek. Egy bizonyos összeget a nyugdíj-, munkanélküliségi és munkaképtelenségi biztosítás keretében térítették. És mindössze 2-3%-ot tesz ki a betegek által fizetett önrész (gyógyszer, segédeszköz, fogászati ellátások).

A National Health Service szervezete

Az NHS állami intézmény, amely közvetlenül a kormánynak, illetve a négy egészségügyi minisztériumnak (Anglia, Skócia, Wales, Észak-Írország) van alárendelve. Igazgatását saját apparátus látja el. A minisztériumok az apparátussal való egyeztetési folyamat keretében dolgozzák ki az egészségpolitika irányelveit, a költségvetési tervet, amely a parlament által a regionális hatóságok (Regional Offices) részére engedélyezett összegek elosztását szabályozza. A regionális hatóságok hatáskörében működnek az operatív egészségügyi igazgatásért illetékes helyi egészségügyi hatóságok (Health Authorities – HA).

A háziorvosi ellátás elve

Az egészségügyi rendszer alapelve. Az általában közösségi praxisokban dolgozó általános orvosok az esetek 95%-ában az egészségügyi rendszerrel való kontaktus első állomását jelentik. Szükség esetén szakorvoshoz irányítják a beteget és nyomon követik a folyamatot. Nincs szabad orvosválasztás. A háziorvos kiválasztása a lakóhely irányítószámától függ.

A szakorvosi ellátás

Németországtól eltérően Nagy-Britanniában a szakorvosi ellátásban nem léteznek párhuzamos vágányok. A szakorvosok kórházakban dolgoznak, amelyekben mind az ambuláns, mind a fekvőbeteg ellátást biztosítják.

Az NHS által foglalkoztatott orvosok

Becslések szerint a brit orvosok 90%-át az NHS foglalkoztatja. Az orvosok ennek ellenére nem állami alkalmazottak. Az orvosi honoráriumokat a brit orvosok érdekképviselete és az egészségügyi minisztérium közötti alkufolyamat során alakítják ki.

A térítések rendszere

Az alapellátásban az orvosok szolgáltatásainak térítése fejkvóta alapján történik, amit az adott praxislistákon szereplő páciensek száma szerint történik. A fekvőbeteg ellátásban a szolgáltatásokat az egyes szolgáltatási területekre megállapított globális költségvetésből és esetátalányokból térítik. A kórházakban alkalmazott orvosok szolgáltatásainak térítése átalányilletmény alapján történik.

A természetbeni ellátások elve

Az NHS keretében minden ellátást természetbeni ellátásként nyújtanak.

Az egészségügyi szolgáltatásokhoz való hozzáférés

Nagy-Britanniában a betegeknek joguk van az általános, egyenlő és megfelelő időben történő egészségügyi ellátáshoz. Ez a jog valójában csak az általános orvosok vonatkozásában valósul meg. A szakorvosi és a fekvőbeteg ellátás területén a várólisták komoly akadályt jelentenek.

A privát betegbiztosítás

Privát betegbiztosítás megkötése alapján véve lehetséges, ezzel egyre többen élnek is. 2003-ban a brit lakosság 15%-a rendelkezett privát kiegészítő biztosítással. Ezek nem járnak adókedvezménnyel.

2. Az alulfinanszírozottság és a várólisták kérdése

A brit egészségügyi rendszer, ill. az NHS legnagyobb problémája a tarthatatlan alulfinanszírozottság. Az egy főre eső éves

egészségügyi kiadások összege az OECD adatai szerint: 2.231 \$. Összehasonlításként: az Egyesült Államokban: 5.635 \$, Svájcban: 3.781 \$, Németországban: 2.996 \$, Franciaországban: 2.903 \$.

Az egészségügynek a GDP-ből való részesedése: Nagy-Britanniában: 7,7%, az Egyesült Államokban: 15%, Svájcban: 11,5%, Németországban: 11,1%, Franciaországban: 10,1%, az OECD tagállamok átlaga: 8,7%.

Az egészségügyi kiadások 1997-2006. között megduplázódtak. Az NHS költségvetése a 2007-2008-as költségvetési évben: 151 milliárd euró.

Az NHS deficitje a 2005-2006-os költségvetési évben eléri az 512 millió angol fontot (750 millió euró).

A várólisták tekintetében Nagy-Britannia élvonalos Nyugat-Európában.

2004. júniusában 1,1 millió ember várt fekvőbeteg kórházi ellátásra, ezek közül 16.350 fő 12 hónapnál hosszabb ideig.

A 60 milliós brit lakosságra kivetítve az abszolút várakozás aránya: 1,9%, illetve a 12 hónapot meghaladó várakozási idő esetén 0,03%.

A várólisták területi megoszlása nem arányos: 2004. júniusában Angliában a lakosság 1,8%-a volt várólistán, Észak-Írországban viszont 3%.

3. Racionálás a brit egészségügyben

A brit állam által ingyenesen rendelkezésre bocsátott egészségügyi szolgáltatások esetében az ár gyakorlatilag semmiféle hatást nem gyakorol a felhasznált mennyiségre. A források szűkössége és a polgárok szükségleteinek korlátlanúsága folytán dönteni kell a társadalom által csak korlátozottan finanszírozható egészségügyi szolgáltatások korlátozásáról és elosztásáról.

A racionálás formái

- **Implicit racionálás:** Egyebek között összköltségvetéseken vagy rész-költségvetéseken keresztül, vagy a drága egészségügyi szolgáltatások korlátozott rendelkezésre bocsátása útján valósul meg.
- **Explicit racionálás:** Teljesen kizár vagy kiválasztott személyek és betegek csoportjainak körére korlátoz bizonyos szolgáltatásokat. Ennek egyik elképzelhető szempontja az életkor lehetne.
- **Nyílt vs. burkolt racionálás:** A nyílt racionálás nyilvánosságra hozza a racionálás szempontjait. Az egészségügyi szolgáltatások elosztása átlátható. Átláthatóság nélkül a racionálás burkoltan megy végbe.
- **Kemény vs. puha racionálás:** Kemény racionálás körülményei között az egészségügyi szolgáltatásoknak az állam által rendelkezésre bocsátott szint fölötti vásárlása nem lehetséges. A puha racionálástól eltérően ez nem kínál lehetőséget privát kiegészítő piacok keletkezésére.
- **Direkt vs. indirekt racionálás:** A direkt racionálás mikroszinten valósul meg és konkrét döntésekre vonatkozik. Amennyiben viszont a döntéseket makroszinten, statisztikai szempontok szerint hozzák, indirekt racionálással van dolgunk.

A racionálás megnyilvánulásának módozatai

- **Politikai racionálás:** Az NHS finanszírozása adókból történik. Az adókból származó források korlátozása egy implicit, direkt és puha racionálást eredményez a makroszint felső szintjén. A döntés egyértelműen politikai természetű, parlamenti többséghez kötődik. Ez a fajta racionálás nem nyilvános és nem átlátható.

– „Gatekeeping” segítségével történő racionálás: Nagy-Britanniában az egészségügyi szolgáltatások igénybevétele szabályozott körülmények között történik. Nincs szabad orvosválasztás és kórházválasztás.

– **Intézményi racionálás:** Az egészségügy operatív igazgatásáért illetékes egészségügyi hatóságok (Health Authorities) az NHS-től kapják költségvetésüket. Ez az ellátandó lakosság lélekszámával arányos, elosztásáról saját felelősségi körükben döntenek. A helyi hatóságok általában normális körülmények között döntenek a források elosztásáról, ezek teljesen szokványosak és kevés vitát váltanak ki. A helyi racionálási intézkedések azonban adott esetekben heves országos méretű vitákat váltanak ki, mint az East Suffolk Health Trust esetében, amely megvonta a csípő- és térdprotézis támogatását az elhízott és túlsúlyos személyektől.

– **Időbeli racionálás:** A nagy-britanniai ambuláns és fekvőbeteg ellátás területén megnyilvánuló várólisták az egészségügyi szolgáltatások korlátozottságára utalnak. A szolgáltatásokat ezért késlekedéssel, eltolódással és halasztással, implicit és puha módon racionálják. Ez az időbeli racionálás szakterületek, betegségek és régiók szerint különböző mértékű.

– **Klinikai racionálás:** Leggyakoribb formája a beteg várólistára vétele. A várólistákon való prioritizálás nem mentes az idősekkel szembeni diszkriminációtól. A kormányzat ennek megfékezése céljából dolgozta ki 2001-ben a National Service Framework for Older People című tervet. Ez standardokat tartalmaz a rákos megbetegedésekben és szívbetegségekben szenvedő idős korúaknak a 65 év alattiakkal egyenlő és adekvát ellátásával kapcsolatban.

– **Haszonértékelés segítségével történő racionálás:** A brit kormány az NHS részeként 1999-ben hozta létre a NICE-t (National Institute for Health and Clinical Excellence). Ennek feladata a gyógyszerek és terápiás szolgáltatások haszonértékelése és költséghatékonyságának megállapítása. Az intézet tevékenységével összefüggésben bevezetett racionálási intézkedések egyelőre csak indirekt módon azonosíthatók, ezek azonban – mivel bizonyos szolgáltatások teljesen ki vannak zárva, vagy pedig bizonyos személyekre és betegcsoportokra korlátozódnak – direkt és explicit módon lépnek fel. Mivel minden (racionálási) döntést a felhasználók (nyilvánosság, beteg, szolgáltatók) szerint differenciáltan dolgoznak ki és hoznak nyilvánosságra, ennek során magasfokú átláthatóságot és így a racionálás nyílt verzióját feltételezhetjük. Ilyen körülmények között nehezen alakulhatnak ki privát kiegészítő piacok.

Összefoglalás és következtetések

A nagy-britanniai egészségügyben bevezetett racionálási intézkedések explicit és implicit természetűek. Ennek következményei – elsősorban a várólisták formájában – nagy megterhelést jelentenek a brit lakosság számára. Sokan bíróság előtt keresnek igazságot gyors és életkorukkal adekvát ellátásukért, szükség esetén külföldön kezeltetik magukat. A 75 éves Yvonne Watts esetében az Európai Bíróság 2006. május 16-i ítéletében kötelezte az NHS-t az EU egy másik tagállamában való kórházi kezelés megtérítésére [Európai Közösségek Bíróságának ítélete, 2006. május 16. – Yvonne Watts-eset C-372/04.]

Nagy-Britanniától eltérően Németországban jelenleg még nem létezik az egészségügyi szolgáltatások explicit racionálása, bizonyos változások azonban észlelhetők. A racionálási intézkedések útjára való rátérés a gyógyszerek, diagnosz-

Külföld

tikus, műtéti és terápiás eljárások haszonértékelése formájában, Németországban is az egészségügyi szolgáltatások explicit és nyílt racionálási intézkedések bevezetéseként értékelhető. Németországban azonban a racionálási intézkedések csaknem mindig burkoltak és impliciték. Az ezzel kapcsolatos őszinte társadalmi vita sürgető és elkerülhetetlen. Németország számára felmerül a konkrét kérdés, hogy milyen ellátásvolumen kell majd tökefedezeti rendszerben finanszírozni és mely ellátásokért kell a biztosítottaknak önmaguknak gondoskodniuk. A kötelező betegbiztosítás ellátási katalógusának egyetlen feladatára – a viszonylag nagy kockázatok biztosítására – történő összpontosítása egy explicit racionálást feltételezne. Ennek a racionálásnak

a jelenlegi implicit és burkolt formától eltérően nyíltnak és őszintének kell lennie.

Forrás: Verband der privaten Krankenversicherung – Wissenschaftliches Institut der PKV <http://www.pkv.de>
<http://www.wip-pkv.de/Diskussionspapi.6.0.html>
 Szerző: Dr. Frank Schulze Ehring
 Verband der privaten Krankenversicherung
 Gesundheits- und Sozialpolitik
 Tel.: 49-221-37662-58
 E-mail: Frank.Schulze-Ehring@pkv.de
 Fordította: Komáromi Béla

1. Táblázat. Fekvőbeteg ellátásra való várakozás (abszolút számokban és százalékos arányban)

2004. június	Várólistán levő betegek	Várólistán levő betegek (> 12 hónap)
Észak-Írország	50.975 (3,0%)	6.858 (0,4%)
Wales	75.517 (2,6%)	8.940 (0,31%)
Skócia	112.375 (2,2%)	0 (0,0%)
Anglia	885.503 (1,9%)	552 (0,001%)
Nagy-Britannia	1.124.370 (1,9%)	16.350 (0,03%)

2. Táblázat. Fekvőbeteg ellátásra való várakozás Angliában

Várólistán levő betegek	2004. április	2005. április	2006. április
13 hétig	555.904	557.613	580.346
13-26 hétig	241.212	212.799	197.878
26 hétig és annál hosszabb ideig	84.016	45.433	144
Összesen	881.132	815.845	778.368

3. Táblázat. Fekvőbeteg ellátásra való várakozás Angliában (szakterületek szerint)

Várólistán levő betegek	Összesen	13 hétig (abszolút)	13-26 hétig (abszolút)	13-26 hétig (relatív)
Ortopédia	199.618	130.408	68.671	34,4%
Általános sebészet	128.282	95.875	32.318	25,3%
Szemészet	71.855	63.520	8.197	11,4%
Fül-orr-gége	68.793	49.292	19.339	28,1%
Nőgyógyászat	65.120	40.439	15.612	24,0%
Urológia	60.060	46.494	13.493	22,5%
Száj-, állcsont és arcsebészet	43.209	31.436	11.748	27,2%
Plasztikai sebészet	31.239	22.097	9.056	29,0%
Kardiológia	28.814	23.971	4.816	16,7%
Gyomor-bél	18.234	16.493	1.831	10,0%
Idegsebészet	6.230	4.391	1.839	39,5%
Bőrgyógyászat	4.608	3.834	774	16,8%
Ideggyógyászat	2.689	2.294	393	14,6%
Onkológia	284	267	17	6,0%
Rehabilitáció	86	73	13	15,3%

4. Táblázat. Várakozási idő az ambuláns szakorvosi ellátás területén Angliában (abszolút megoszlás)

Várólistán levő betegek	2004. április	2005. április	2006. április
4 hétig	499.113	624.620	541.385
4-8 hétig	424.682	407.490	421.336
8-13 hétig	272.788	271.375	188.215
13 hétig és annál hosszabb ideig	58.282	33.736	138
Összesen	1.254.865	1.337.223	1.151.074

5. Táblázat. A racionálás szintjei

Szintek	Korlátozás / elosztás	
Makroszint	Felső szint	Az egészségügyi kiadásoknak a gazdaság osszteljesítményének reszeként való korlátozása
	Alsó szint	Az egészségügyi kiadásoknak az egészségügyi ellátás különböző területei között történő korlátozása / elosztása
Mikroszint	Felső szint	Az egészségügyi szolgáltatásoknak különböző betegcsoportok között történő korlátozása / elosztása
	Alsó szint	Az egészségügyi szolgáltatásoknak egyes betegekre történő korlátozása / elosztása